

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ'NE BİR GENEL BAKIŞ

Av. Gönenç Gürkaynak^{1*} - Av. Derya Durlu^{2*}

İnsan hakları ve özgürlüklerinin devletlerin ulusal organları tarafından tanınması ve bu tanınmanın uluslararası antlaşmalar yoluyla devletlerin iç hukukunun bir parçası haline gelerek korunması, toplumların demokratikleşme sürecinde etkili bir güvence sistemine kavuşturulması için önem arz etmektedir.³ Özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi⁴ ("AİHS" veya "Sözleşme") gibi uluslararası bir antlaşmanın soyut kurallarının taraf devletlerin yargı organları tarafından kendi iç hukukları çerçevesinde yorumlanarak somutlaştırılması, ortak bir hukuk kültürünün oluşabilmesi için gerekli olmaktadır.

AİHS, Türkiye'nin iç hukuku bakımından kanunlara eş tutulmuş olmakla birlikte, 2004 yılında 1982 Anayasası'nın⁵ 90. maddesine getirilen ek cümle ile, usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümlerinin esas alınacağı hükme bağlanmıştır. Doktrinde uluslararası antlaşmaların Türkiye yasalarıyla eşdeğerde tutulması gerekip gerekmediğine ilişkin olarak farklı görüşler

bulunmakla birlikte,⁶ AİHS'nin Türk iç hukukunun bir parçası olduğu, doğrudan uygulandığı, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na aykırılığının ileri sürülemeyeceği ve yasa değerinde olduğu kabul edilmiştir.⁷

Hiç şüphesiz uzun yıllardan beri ifadenin bir güç olarak düşünülmesi ve insan algılamasının önemli bir kısmını ifade edilen düşüncelerin oluşturması düşünüldüğünde,⁸ AİHS'nde güvence altına alınan ifade özgürlüğü, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin koruması altındaki diğer insan haklarına etki etmekte, ülkedeki insan hakları uygulamalarının uluslararası insan hakları standartlarıyla uyumluluğunu temin etmek üzere önem kazanmıştır. "Türkiye'de ifade özgürlüğü[nün] tehdit altında"⁹ olduğunu belirten Uluslararası Af Örgütü, 27 Mart 2013 tarihinde Türkiye'ye ilişkin olarak yayınladığı rapor ile söz konusu uluslararası standartlara uyumluluğun henüz beklenen aşamada olmadığını göstermektedir. İşbu yazı, AİHS çerçevesinde düzenlenen ifade özgürlüğü kavramını, söz konusu kavramın kapsamı ve koruma alanı ile bu hakka getirilebilecek sınırlamaları Mahkeme içtihatları ışığında ele almaktadır.

I. Genel Olarak İfade Özgürlüğü ve AİHS'ndeki Düzenleme

Demokratik toplumların vazgeçilmez unsurlarından biri olan ve çoğulculuğun ve geniş görüşlülüğün gereği olan ifade özgürlüğü, hem genel kabul gören ve zararsız ya da önemsiz addedilebilecek fikir ve haberleri, hem de devlete veya toplumun bir kısmına aykırı gelen şaşırtıcı veya endişe verici olan fikir ve haberleri kapsamaktadır¹⁰. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ("AİHM" veya "Mahkeme"), Handyside kararında da belirttiği üzere;

"İfade özgürlüğü, demokratik toplumun asli temellerindendir, bu toplumun ilerlemesinin ve her bireyin gelişmesinin temel koşullarından birisini oluşturur."¹¹

İfade edilen görüş ve düşüncelerin içeriğinin, bu içeriği ifade edebilme serbestisinden ayrı tutulması, ifade özgürlüğün doğru anlaşılması ve değerlendirilmesi için önem arz etmektedir.¹²

AİHS'nde ifade özgürlüğü, 10. madde ile düzenlenmiştir.¹³ Bu özgürlük, Sözleşme'nin İngilizce asıl metninde "freedom of expression" ifadesi ile düzenlenmiş olup, Türkçede "açıklama özgürlüğü" kavramına karşılık vermektedir.¹⁴ Bu bağlamda ifade özgürlüğü, hem kendi başına bir hak, hem de AİHS'nde korunan diğer hakların önemli bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Ancak, ifade özgürlüğünün din ve vicdan özgürlüğü, adil yargılanma hakkı ve özel hayatın korunması gibi Sözleşme'de güvence altına alınmış diğer haklar ile çelişmesi durumunda, AİHM'in söz konusu haklardan birinin diğeri karşısındaki üstünlüğünü sağlamak için denge arayabilmesi ve bu dengeyi koruyabilmek amacıyla karar vermesi mümkün olabilmektedir¹⁵.

AİHS'nin 10. maddesinin ilk fıkrası, korunacak özgürlükleri tanımlarken,¹⁶ ikinci fıkrası devletin ifade özgürlüğünün kullanılmasına müdahalesinin meşru sayılacağı durumları saymaktadır.¹⁷

AİHM'ne Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiği gerekçesiyle yapılan başvurularda ispat yükü, başvurunun 10. madde kapsamına dahil olduğu ve söz konusu hüküm ile korunan hakların ihlal edildiğinin iddia eden başvuru sahibine aittir. Aleyhine başvuruda bulunulan taraf devletin ise somut olaya konu davranışlarını yasallık, gereklilik, nispiyet ve

ayrımcılık gözetmeme temelleri üzerinde haklı gerekçelere dayandırması gerekmektedir.¹⁸ Şayet taraf devletin, somut olaydaki eylemlerinin haklılığını AİHM'ne gösterebilmesi durumunda, ifade özgürlüğüne yapılan müdahalenin AİHS'nin 10. maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde "haklı" sayılarak, söz konusu hüküm ile koruma altına alınan hakkın ihlal edilmediği sonucuna varılması söz konusu olabilecektir.

II. İfade Özgürlüğünün Kapsamı ve Korunması

Sözleşme'nin 10. maddesinin ilk fıkrasında "herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir" denilerek bu özgürlüğün temel kuralı ifade edilmiş, "kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve verme özgürlüğünü de kapsar" denilmek suretiyle de bu özgürlüğün kapsamı belirlenmiştir.¹⁹ İfade özgürlüğünün kullanılmasının ise, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin gerçekleştirileceği hükme bağlanmıştır.²⁰ Ana kural bu olmakla birlikte, aşağıda daha detaylı açıklanacağı üzere, 10. madde aynı zamanda ifade özgürlüğüne devlet tarafından bazı durumlarda sınırlama getirilmesine izin veren ikinci fıkra hükmünü de bünyesinde barındırmaktadır.

AİHS'nin 10. maddesi ile korunan "ifade" kavramı, sadece sözlü ya da yazılı beyanlar ile sınırlı olmayıp, bir fikri beyan etme veya bilgi verme amacı taşıyan fotoğrafları, videoları ve eylemleri de kapsamaktadır. Bu kapsamda, 10. madde sadece fikir veya bilginin içeriğini değil, bunları ifade etme yöntemini de korumaktadır.²¹ Bu nedenle, fikirlerin veya bilgilerin üretimi, aktarımı, iletilmesi ve dağıtılması için kullanılan yöntemler bu madde kapsamına girmektedir (ör. elektronik bilgi sistemleri).

Bu açıklamalar doğrultusunda, ifade özgürlüğünün kanaat sahibi olma özgürlüğünü (1), kanaat ve bilginin iletilmesi/açıklanması özgürlüğünü (2) ve fikir ve bilgi alma özgürlüğünü (3) kapsayacak şekilde üç ayaklı bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

I. Kanaat Sahibi Olma Özgürlüğü

Esasen salt düşünce, kişinin iç dünyası ile ilgili bir olgu olup, kişinin düşünme yeteneği ve olanağının sınırlandırılması veya engellenmesi mümkün olamamaktadır. Bu anlamda kanaat sahibi

olma, AİHS'nde neredeyse mutlak surette koruma altına alınmıştır. Gerek AİHS'nde düzenlenen diğer haklara bir ön koşul teşkil etmesi niteliğiyle, gerek AİHS'nin 10. maddesinin ikinci fıkrasında sayılan sınırlandırmalardan muaf olması itibariyle, kanaat sahibi olma özgürlüğü demokratik bir toplumun en önemli gereği olarak güvence altına alınmıştır. Bu özgürlük, "negatif" özgürlük olarak da ifade edilebilecek "kanaatlerini açıklamaya zorlanmamayı" da kapsamaktadır.²²

2. Kanaat ve Bilgi Açıklama Özgürlüğü

Kanaat ve bilgi açıklama özgürlüğü, bir yanıyla siyasi hayatı diğer yanıyla devletin demokratik yapılanmasını yakından ilgilendirerek, bireylere hükümetin eleştirilmesi imkanını da veren bir özgürlüktür. AİHM pek çok kararında bu özgürlüğün devletlerin politikalarıyla ters düşen veya toplumun bir kısmına hoş gelmeyen düşüncelerin de iletilmesi özgürlüğünü içerdiğini kabul etmiştir.

Nitekim Mahkeme Sunday Times kararında,²³ ifade özgürlüğünün demokratik bir toplumun esaslı temellerinden birini oluşturduğunu, bu özgürlüğün devlete veya nüfusun bir bölümünün aleyhinde olan, ona çarpıcı gelen veya rahatsız eden haber ve düşünceler için de uygulandığını ifade etmiştir.²⁴

Konuya ilişkin Mahkeme'nin verdiği bir başka önemli karar ise Türkiye aleyhine açılmış olan Incal kararıdır.²⁵ Söz konusu karara konu olayda İzmirli bir avukat ve daha sonra Anayasa Mahkemesi'nce kapatılan Halkın Emegi Partisi'nin İzmir İl Başkanı olan İbrahim Incal'ın parti adına yayınlattığı ve İzmir'de Kürt kökenli vatandaşlara yönelik yapıldığını iddia ettiği muamelelere yönelik eleştirileri içeren bildiri, yetkili makamlarca dağıtılmadan toplatılmış ve başvuru ve diğer parti yönetim kurulu üyeleri hakkında Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde ceza davası açılmıştır. Yapılan yargılama sonucunda aralarında başvuru sahibinin de bulunduğu sanıklar Türk Ceza Kanunu'nun²⁶312. maddesinin ikinci fıkrasını ihlal ettikleri gerekçesiyle cezalandırılmışlardır. Başvuru sahibi hakkında diğer fer'i cezaların yanı sıra altı ay hapis cezası verilmesine karar verilmiştir. Söz konusu hüküm üzerine, Mahkeme'ye başvuruda bulunulmuştur.

AİHM, somut olayda AİHS'nin 10. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Mahkeme bu so-

nuca varırken siyasi fikirlerin savunulması ve ifade edilmesi özgürlüğünü şu şekilde belirtmiştir:

"(...) İfade özgürlüğü, herkes için, önemli olmakla birlikte, siyasi partiler ve onların aktif üyeleri için özellikle önemlidir. Siyasi partiler seçmenlerini temsil ederler, onların sorunlarına dikkat çekerler ve onların menfaatlerini savunurlar. Bu nedenle, başvuru gibi bir muhalefet partisi üyesi siyasetçinin ifade özgürlüğüne müdahale edilmesi, Mahkemenin konu üzerinde çok dikkatli bir inceleme yapmasını gerektirmektedir."²⁷

3. Fikir ve Bilgi Alma Özgürlüğü

Fikir ve bilgi alma özgürlüğü, esas itibariyle bilginin toplanması ve yasal kaynaklardan bilginin araştırılması hakkını içermektedir. Bu özgürlük özellikle medya ile ilgili olup basın özgürlüğü ve radyo ve televizyon yayıncılığı özgürlüğünü de kapsamaktadır.

1982 Anayasası'nın 28. maddesi²⁸ ile anayasal hak olarak güvence altına alınan basın özgürlüğüne ilişkin olarak AİHM, pek çok kararında 10. maddenin kitle haberleşme araçları yoluyla yorumuna ve etkilerine yer vermiştir.

Obershlick kararında,²⁹ Mahkeme basın özgürlüğünün demokratik toplumdaki önemini şu şekilde ifade etmiştir:

"Basın her ne kadar özellikle 'başkalarının onurunu korumak' amacıyla konmuş bulunan sınırları aşmamak zorunda ise de, politik sorunlar ve genel yarar ilgilendiren öteki konulara ilişkin haber ve düşünceleri iletmekle de görevlidir. (...) Basın özgürlüğü kamuoyuna yöneticilerin fikir ve davranışlarını öğrenme ve değerlendirmede kullanılacak en uygun araçlardan birini sağlamaktadır. 10. madde bu hususu kamunun bilgi ve haber alma hakkına sahip bulunduğunu belirtmek suretiyle ifade etmiştir. Bu nedendir ki hoş görülebilir eleştiri sınırları kamusal kişi sıfatıyla hareket eden siyaset adamı konusunda sadece vatandaş konusundakinden daha geniştir."³⁰

III. İfade Özgürlüğünün Sınırları

AİHS'nde esas olan, hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmadan kullanılması olmakla birlikte ve 10. maddede olduğu gibi genel bir sınırlama hükmü yer almamakla birlikte, kimi hükümlerde o hakkı düzenleyen maddenin içerisinde hakkın sınırlandırılmasını meşru kılacak nedenler gösterilmiştir.

AİHS'nin 10. maddesinin ikinci fıkrası,³¹ ifade özgürlüğü bakımından getirilebilecek sınırlama nedenlerini düzenlemektedir. Bu nedenler yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkini yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan sınırlandırmalar olarak ifade edilmiştir.

Yukarıda atıfta bulunulan 1979 tarihli Sunday Times kararında da ifade özgürlüğünün sınırsız olmadığı, ancak bu özgürlüğün sınırlandırılırken de "dar" bir yoruma tabi tutulması gerektiği belirtilmiştir.³²

İfade özgürlüğüne yapılan müdahalenin haklı ya da yasal olarak kabul edilebilir olmasını tespit edebilmek için, AİHM içtihatlarıyla da sabit olan bazı şartların gerçekleşmiş olması aranmalıdır. Bunlar; (1) medeni ve siyasi haklara getirilen sınırlamaların hukuk tarafından belirlenmiş olması, (2) sınırlamanın AİHS ile tanınan haklardan biri çerçevesinde haklı bir gerekçeye dayandırılması, (3) sınırlamanın "demokratik bir toplumda gerekli" olduğunun gösterilmesi ve (4) haklardan yararlanma ehliyetinin ayrımcı bir tutumla uygulanmamasıdır.

Söz konusu şartlara ilişkin olarak Mahkeme'nin Zana – Türkiye davası³³ önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Söz konusu davada, Diyarbakır eski Belediye Başkanı olan Mehdi Zana'nın yaptığı bireysel başvuru nedeniyle Türkiye Devleti'nin birçok Sözleşme maddesinin yanı sıra AİHS'nin 10 maddesini de ihlal edip etmediği incelenmiştir. Eski bir politikacı olan Zana, Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde mahkum olarak bulunurken, Ağustos 1987'de gazetecilere verdi-

ği bir röportajda, yakın tarihe kadar yoğun terör eylemlerinin meydana geldiği Türkiye'nin Güneydoğu Bölgesi'nde ayrılıkçı bir siyaset izleyen, başta muhatap Türkiye olmak üzere diğer Avrupa Konseyi üyesi olan devletlerce de "ayrılıkçı terör örgütü olarak kabul edilen PKK'nın yaptığı faaliyetleri övücü ve yapılan terörist eylemler sonucu öldürülen siviller için "yanlışlık yapıldığı" yönünde açıklamalarda bulunmuştur. Bu açıklama neticesinde harekete geçen savcılık Zana hakkında kamu davası açmış ve uzun bir yargılama süreci sonucunda Zana'nın yaptığı açıklamanın Türk Ceza Kanunu'nun 312. maddesinin düzenlenen "Hükümete karşı suç" oluşturduğu kabul edilerek, Zana hakkında 12 ay hapis cezasına hükmedilmiştir. Tüm iç hukuk yollarının tüketilmesi üzerine Zana, Mahkeme'ye Türkiye aleyhine AİHS'nin 6(1), 3, 9 ve 10. maddelerinin ihlal edildiği gerekçesiyle başvuruda bulunmuştur.

AİHM, Zana tarafından yapılan başvurunun esasını saptarken ifade özgürlüğünü sınırlayabilen ölçütleri somut olaya uygulamıştır. Buna göre Mahkeme öncelikle başvuru sahibinin gazetecilere yaptığı açıklamalar nedeniyle yargılanmasını ve hapis cezası almasını "ifade özgürlüğünün kısıtlanması olarak" kabul etmiş, kısıtlamanın hukuk tarafından öngörülmemiş olması halinde ve 10. maddenin 2. fıkrasında anılan meşru amaçların birine ya da birkaçına yönelik olmaması durumunda AİHS'nin 10. maddesine aykırılık teşkil edeceğinin altını çizmiştir.

AİHM söz konusu olayda ifade özgürlüğüne getirilen kısıtlamanın hukuk düzeni tarafından öngörülüp öngörülmediği, diğer bir ifadeyle bu duruma ilişkin bir yasanın mevcut olup olmadığı; yasanın mevcut olması durumunda hangi meşru amaca dayalı olarak sınırlamanın gerçekleştirildiği ve bütün bu şartların gerçekleşmesine rağmen müdahalenin zorunlu olup olmadığını ifade özgürlüğüne getirilen kısıtlamanın "zorunlu toplumsal gereksinimden kaynaklanıp kaynaklanmadığı" ölçütünü dikkate alarak dosya konusu olayları incelemiştir.

Mahkeme kararın 47. paragrafında "(...) başvuru- rucunun mahkumiyetinin ve cezasının Türk Ceza Kanunu'nun 168. ve 312. maddelerine (...) dayandığını [görerek] itiraz edilen müdahalenin hukuk tarafından öngörüldüğünü kabul [etmiş]";³⁴bu ölçütlerden ilki olan hukuka uygunluğun varlığını somut olay açısından ortaya koymuştur. Mahkeme, kararın 51-62. paragrafları arasında yukarıda belirtilen

ilke kararlara atıfta bulunarak, ifade özgürlüğünün uygulanabilir olmasına ilişkin olarak konunun kapsamını belirlemiş ve bu ilkelerin geçerliliğini teyit etmiştir. Ayrıca her somut olayın kendi koşulları içerisinde değerlendirilmesi gerektiğinin altını şu ifadelerle çizmiştir:

"Mahkeme, (...) ortaya koyulan ilkelerin terörizme karşı mücadelede ulusal güvenlik ve kamu güvenliğinin sürdürülmesi için alınan önlemler açısından da geçerli olduğunu düşünmektedir. Bu bağlamda Mahkeme, her olayın özel koşullarını ve devletin takdir yetkisini özenle göz önünde tutarak, bireylerin ifade özgürlüğüne ilişkin temel haklarıyla demokratik bir toplumun meşru hakkı olan kendini terörist örgütlerin eylemlerine karşı korumak arasında adil bir dengenin kurulup kurulmadığını araştırmalıdır.

Sonuç olarak, Mahkeme önündeki davada, Zana'nın mahkumiyetinin ve cezasının zorlayıcı bir toplumsal gereksinime yanıt verip vermediğini ve bunların izlenen meşru amaçlarla orantılı olup olmadığını değerlendirmelidir. (...)"³⁵(vurgu eklenmiştir)

Mahkeme'nin söz konusu davadaki tutumundan da hareketle, ifade özgürlüğünün sınırlandırılabilmesi için sınırlamanın ya hukuki bir düzenlemeyle yapılmış olması ya da AİHS'nin 10. maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen nedenlerden birine dayanması gerekmektedir.³⁶

Sonuç

Pek çok boyutuyla gündeme gelen ifade özgürlüğü, insan haklarının uluslararası standartlarının ülke temelinde belirlenmesinde vazgeçilmez bir yapı taşı olmaktadır. Söz konusu hakkın sınırlarının belirlenmesi ise AİHS çerçevesinde her bir ülkenin insan haklarına ilişkin yükümlülükleriyle uyumlu olmasını gerektirmektedir. Türkiye'nin uluslararası insan hakları standartlarına uyumu konusunda Uluslararası Af Örgütü'nün yukarıda anılan raporunda yer verilen şu ifadeler, aslında Türkiye'de gelinen son noktaya ilişkin güncel portreyi betimlemekte faydalı olmaktadır: "Türkiye aleyhindeki 123 yargılamanın sekizinde ifade özgürlüğü hakkının ihlal edildiğine hükmedilmiştir; bu rakam bütün devletler arasında en yükseğidir."³⁷ Bu durumun ise

aynı raporda yer verilen tavsiyelerin³⁸ hayata geçirilmesi ile iyileştirilebileceği düşünülmektedir.

Dipnotlar

- 1 **ELİG** Ortak Avukat Bürosu (İstanbul, Türkiye), Ortak Avukat; Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Öğr. Gör.
- 2 **ELİG** Ortak Avukat Bürosu (İstanbul, Türkiye), Avukat; Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Lisans Mezunlu (2010).
- 3 Şeref Gözübüyük, Feyyaz Gölcüklü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi, Turhan Kitabevi, Eylül 2009, s. 4.
- 4 Avrupa Konseyi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 11. ve 14. Protokoller ile Değiştirilen Metin, 4 Kasım 1950, http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/3BAA147F-29C9-48CE-AF64-FB85A86B2433/0/Convention_TUR.pdf, son erişim: Nisan 2013.
- 5 9 Kasım 1982 tarihli ve 17863 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.
- 6 Antlaşmaların yasalarla eşdeğerde olduğu görüşü için bkz. S. L. Meray, Devletler Hukukuna Giriş, Ankara, 1968, s. 132; Antlaşmaların yasaların üstünde olduğu görüşü için bkz. Akipek, Devletler Hukuku, Ankara 1970, c.1, s. 28.
- 7 Gözübüyük/Gölcüklü, dipnot 1, s. 21.
- 8 Kenneth L. Karst, Boundaries and Reasons: Freedom of Expression and the Subordination of Groups ("Sınırlar ve Gerekçeler: İfade Özgürlüğü ve Grupların Subordinasyonu"), Illinois Üniversitesi Hukuk Yayını, 1990, s. 95.
- 9 Uluslararası Af Örgütü, "Türkiye: İfade Özgürlüğünün Tam Zamanı" ("Turkey: Decriminalize Dissent - Time to Deliver on the Right to Freedom of Expression"), Rapor - EUR 44/001/2013, 27 Mart 2013, s. 5, <http://www.amnesty.org.tr/ai/system/files/Ifade%20ozgurlugunun%20tam%20zamani%20%20TR.pdf>, son erişim: Nisan 2013 ("Freedom of expression is under attack in Turkey.").
- 10 Mustafa Erdoğan, İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku, Orion Yayınları, Ankara 2007, s.176 - 177.
- 11 Handyside - İngiltere, 07.12.1976, No. A-24.
- 12 Zühtü Arslan, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Din Özgürlüğü, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, Ankara 2005, s. 1-4.

- 13 AİHS, Madde 10: "1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir. 2. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılmasında, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir."
- 14 A.g.e.
- 15 Özcan Özbey, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuru Yöntemleri, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2008, s. 332.
- 16 AİHS, Madde 10(1), dipnot 11.
- 17 AİHS, Madde 10(2), dipnot 11.
- 18 Özbey, s. 332.
- 19 AİHS, Madde 10(1), dipnot 11.
- 20 A.g.e.
- 21 Jean-François Renucci, "Introduction to the European Convention on Human Rights: the Rights Guaranteed and the Protected Mechanism", Council of Europe Publishing, s. 23-24, <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/7EE16B23-65FD-4342-9124-ECD431425A60/0/DG2ENHRFILES012005.pdf>, son erişim: Nisan 2013.
- 22 Vogt – Almanya, 26.09.1995, No. 17851/91, A. 323.
- 23 SundayTimes – Birleşik Krallık, 26.04.1979, Seri A, No. 3.
- 24 Ayrıca bkz. Incal – Türkiye, 09.06.1998, No. 933("Mahkemenin sık sık söylediği gibi, 10. maddede yer alan ifade özgürlüğü, demokratik bir toplumun en önemli temellerinden birini oluşturur; bu demokratik toplumun gelişmesi ve her bireyin kendi kişiliğini gerçekleştirmesinin temel koşuludur. İfade özgürlüğü, 10. maddenin ikinci fıkrasının sınırları içinde, sadece lehte olduğu kabul edilen veya zararsız veya ilgilenmeye değmez görülen 'haber' ve 'düşünceler'e değil, aynı zamanda **aleyhte olan, çarpıcı gelen veya rahatsız eden 'haber' ve 'düşünce'**"e de uygulanır; bunlar, 'demokratik toplumun' olmazsa olmaz unsurları olan çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirliğin gerekleridir." (vurgu eklenmiştir)
- 25 Incal – Türkiye, 09.06.1998, No. 933.
- 26 12 Ekim 2004 tarihli 25611 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ("Türk Ceza Kanunu").
- 27 Incal – Türkiye, 09.06.1998, No. 933, 46. paragraf.
- 28 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Madde 28 "Basın Hürriyeti": "Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz. (...)Basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26 ve 27nci maddeleri hükümleri uygulanır. (...)"
- 29 Oberschlick – Avusturya, 23.05.1991, A 204.
- 30 A.g.e. 57. paragraf.
- 31 AİHS, Madde 10(2), dipnot 11.
- 32 SundayTimes – Birleşik Krallık, 26.04.1979, Seri A, No. 3.
- 33 Zana – Türkiye, 25.11.1997, No. 854.
- 34 Zana – Türkiye, 25.11.1997, No. 854, 47. paragraf.
- 35 Zana – Türkiye, 25.11.1997, No. 854, 51. paragraf.
- 36 AİHS, Madde 10(2), dipnot 11 (Millî güvenlik, ülkenin bütünlüğü, kamu güvenliği; adliyenin otoritesini ve bağımsızlığını korumak; güven içinde elde edilmiş bilgilerin açıklanmasının önlenmesi; düzenin korunması, suçun önlenmesi; genel ahlakın ve sağlığın korunması; üçüncü şahısların şeref, şöhret ve haklarının korunması)
- 37 Uluslararası Af Örgütü, dipnot 6, s. 7 ("Eight of Turkey's 123 cases were rulings finding violations to the right to freedom of expression, the highest number for any state.") (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 2012 yılındaki "Yıllık Rapor"una bulunulan atıf: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Yıllık Rapor 2012, Geçici versiyon, sayfa 153, http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/9A8CE219-E94F-47AE-983C-B4F6E4FCE03C/0/2012_Rapport_Annuel_EN.pdf, son erişim: Nisan 2013 (2012 yılında ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine hükmedilen diğer üye ülkeler; Polonya (74 yargılamasının dördünde ifade özgürlüğü hakkının ihlal edildiğine hükmedilmiştir), Romanya (79 yargılamasının üçünde ifade özgürlüğü hakkının ihlal edildiğine hükmedilmiştir), Hollanda (7 yargılamasının ikisinde ifade özgürlüğü hakkının ihlal edildiğine hükmedilmiştir), İsviçre (8 yargılamasının birinde ifade özgürlüğü hakkının ihlal edildiğine hükmedilmiştir) ve Portekiz (23 yargılamasının birinde ifade özgürlüğü hakkının ihlal edildiğine hükmedilmiştir) olarak belirlenmiştir).
- 38 Bkz. Uluslararası Af Örgütü, dipnot 6, 2. 32 (Rapor, Türkiye hükümetine 11 hususa ilişkin tavsiyeyi hayata geçirmesi yönünde çağırı yapmaktadır.).